

DALIA MARIJA STANČIENĖ

Mykolo Romerio universitetas

SCHOLASTŲ POLEMIKA APIE FORMŲ PLIURALIZMĄ IR NETURTĄ DVASIOJE

Polemics of Scholastics Concerning the Plurality
of Forms and Poverty of Spirit

SUMMARY

The article considers the polemics of Western Christian thinkers of 13th and early 14th century concerning the controversial ideas of Franciscan Friar Peter Olivi, one of the most original and interesting philosophers of the later Middle Ages. Influenced by Joachimist teaching Olivi created the doctrine of Evangelical life, presented a new treatment of ascetism, poverty of spirit, hylemorphic structure of human soul, seed of mind, and intellectual emanation. He criticised the hierarchy of Franciscan order in the matters of property, exposed the conflict between the spiritual and carnal Church and by doing this he attracted both fervent followers and implacable enemies. Olivi recognized the authority of Bonaventure and opposed Latin Averroism. He also was very sceptical as far as the application of natural reason in theology was concerned. His concept of hylomorphism was of Augustinian origin, and he maintained that the soul consisted of three different forms of which the rational one was not the form of body. As a result Giles of Rome prepared the treatise *The Errors of Peter Olivi* (1312) in which he condemned 24 statements of Olivi as heretical. In 1326 pope John XXII publicly condemned Olivi's *Postilla in Apocalypsim*.

SANTRAUKA

Straipsnyje atskleidžiama XIII a. scholastų polemika apie pranciškonų spiritualo Petro Oliviečio propaguojamas idėjas. Olivietis, paveiktas joachimistų mokymo, konstruoja evangelinio gyvenimo doktriną, kurioje išsakomas naujas požiūris į asketizmą, *neturtą dvasioje*, hilemorfinę sielos struktūrą, *proto sėklą*, intelektualinę emanaciją. Kviesdamas įgyvendinti ir išgyventi Evangelijos reikalavimus, Olivietis kritikavo pranciškonų ordino vadovybę dėl turto siekimo, išryškino prieštaravimus tarp *dvasinės* ir *kūniškos Bažnyčios*. Pripažindamas savo mokytojo Bonaventūros autoritetą ir remdamasis jo idėjomis, jis neigiamai vertino lotyniškąjį averoizmą ir skeptiškai žiūrėjo į bandymus taikyti racionalų pažinimą teologijoje. Prisilaikydamas augustinės hilemorfizmo sampratos, Olivietis teigė, kad vienoje substancijoje koegzistuoja įvairios formos, o sielą, kaip dvasinę

RAKTAŽODŽIAI: Jokimas Fjoretis, Petras Olivietis, Egidijus Romietis, milenarizmas, formų pliuralizmas.

KEY WORDS: Joachim of Fiore, Petrus Olivi, Giles of Rome, millenarianism, plurality of forms.

substanciją, sudaro trys formos. Oliviečio teiginiai buvo nevienareikšmiškai vertinami ir susilaukė kritikos. Egidijus Romietis 1312 m. Vienos Susirinkimui parengė traktatą *Petro Oliviečio klaidos*, kuriame buvo smerkiami 24 Oliviečio teiginiai. 1326 m. popiežius Jonas XXII viešai pasmerkė Oliviečio Apokalipsės komentarą.

ĮVADAS

Popiežius Bonifacas VIII (it. Benedetto Caetani, 1235–1303) paprašė Egidijaus Romiečio (lot. Aegidius Colonna Romanus, pranc. Gilles de Rome, 1246/7–1316) įvertinti Petro Oliviečio (lot. Petrus Joannes Olivi, pranc. Pierre Jean Olieu, 1248/9–1298) pažiūras, kurios griovė nusistovėjusias scholastines sistemas. Olivietis analizavo pranciškonų ordino socialinę bei dvasinę tikrovę ir „vertino perėjimą nuo pirminio *fraternitas* prie *religio*, iš esmės charizminio Bažnyčios institucionalizavimo. Pranciškonybę jis įsivaizduoja mesianistiškai kaip radikalų evangelijos išgyvenimą, ir jo aistra, siekiant autentiškumo, virsta nepalenkiama nuostata“¹.

Olivietis gimė Prancūzijoje, prie Viduržemio jūros, Hérault apygardoje, Sérignano mieste, kuris priklausė Béziers diecezijai. Būdamas dvylikos metų, jis įstojo į pranciškonų ordino Béziers vienuolyną. 1261–1271 m. Olivietis kartu su Jonu Pekamu (angl. John Peckham, 1230–1292) ir Matu iš Akvaspartos (it. Matteo di Acquasparta, angl. Matthew of Acquasparta, 1240–1302) studijavo Paryžiuje pas šv. Bonaventūrą (tikr. Giovanni Fidanza, 1217–1274), Vilhelmą Lamarietį (angl. Walter De La Mare, pranc. Guilelmus de la Marre, ?–1285). Baigęs mokslus ir įgijęs bakalauro laipsnį, jis išvyko į Monpelje (Montpellier) ir pranciškonų studijų namuose, sekdamas šv. Bonaventūra, kaip *magnus doctor noster*², ugdė vienuolius ir įgijo nemažą sekėjū.

Olivietis nepritarė Paryžiuje įsitvirtinusiame averoistiniame aristotelizmui ir

laikėsi augustinieško požiūrio, kad teologija negali būti grindžiama racionalių pažinimų bei naudotis dialektiniu metodu. Jam, kaip ir daugeliui pranciškonų ordino narių, imponavo joakimistinės idėjos, kurios siejamos su trinitariniu pasaulio istorijos skirstymu: Tėvo epocha Senajame Testamente (*Pater*), Sūnaus epocha Naujajame Testamente (*Filius*) ir būsimoji Šventosios Dvasios epocha (*Spiritus Sanctus*)³.

Joakimistinės koncepcijos kūrėjas buvo cistersų ordino abatas Jokimas Fjorietis (lot. Joachimus Florentis, it. Gioacchino da Fiore, ~1130–1202). Jis įsteigė vienuolyną Fjorėje (Kalabrija) ir įkūrė fjoriečių kongregaciją, kuri viduramžiams naujai perteikė chiliazmo (gr. *chiliasmōs* – tūkstantmetis), kitaip vadinamo milenarizmu [lot. *millenarium* – tūkstantmetis], idėjas. Fjorietis išpranašavo konkrečią datą, t.y. 1260 m., kada turėtų įvykti Apokalipsėje pranašautas naujosios Jeruzalės nužengimas (Apr 21, 2–3), t.y. prasidėtų Šventosios Dvasios epocha, kuri tęstųsi iki žmonijos istorijos pabaigos. Konkrečią trečiosios epochos datą jis apskaičiavo remdamasis Senuoju Testamentu, ir tvirtino, jog I ir II epochas sudarė 84 generacijos po 60 metų.

Milenarizmo koncepcija buvo pagrįsta judaizmo mokymu, kad pirmasis pasaulio pabaigos etapas, vadinamas palaimos ir taikos epocha, žemėje tęsis tūkstantį metų. Pradžioje šią idėją propagavo graikų krikščionys, todėl judėjimas buvo vadinamas chiliaizmu. Vakaruose šio ju-

dėjimo šalininkai pasivadino milenarininkais. Trinitarinės pasaulio istorijos doktrina buvo grindžiama remiantis „viena pastraipa iš Apreiškimo Jonui, kurį kai kurie milenarizmui priešiški krikščionys veltui stengėsi pašalinti iš Šventojo Rašto kanoninio rinkinio“⁴.

Apreiškime evangelistas Jonas pateikia viziją, kuri atskleidžia Bažnyčios ir pasaulio likimą. Evangelistas Jonas Dievo įkvėptas idėjas perteikia vaizdais, palyginimais, metaforomis bei sąvokomis, kuriomis apibūdinama pasaulio ateitis. Milenarininkų pasirinkta pastraipa iš Apreiškimo „Aš pamačiau sostus, ir jie sėdasi į juos, ir jiems buvo pavesta teisti. Taip pat aš regėjau sielas tų, kuriems buvo nukirstos galvos dėl Jėzaus liudijimo ir dėl Dievo žodžio, kurie negarbino žvėries, nei jo atvaizdo ir neėmė jo ženklų sau ant kakto ir rankos. Jie atgijo ir viešpatavo su Kristumi tūkstantį metų. Visi kiti mirusieji neatgijo iki pasibaigiant tūkstančiui metų. Toks yra pirmasis Prisikėlimas. Palaimintas ir šventas, kas turi dalį pirmajame Prisikėlime! Šitiems antroji mirtis neturi galios; jie bus Dievo ir Kristaus kunigai ir viešpataus su juo tūkstantį metų“ (Apr 20, 4–6) atspindi tikinčiųjų viltį ir lūkesčius, jog *palaimintoje žemėje* nebebus pažemintųjų ir nuskriaustųjų.

Metafizinėje Fjoriečio koncepcijoje ypatingas dėmesys skiriamas trečiajam Švenčiausiosios Trejybės asmeniui. Remdamasis Trejybės dogma ir susiejęs trinitarinę istorijos epochų skirstymą su dieviškaisiais asmenimis, traktatuose *Naujojo ir Senojo Testamentų suderinamumas (Liber Concordiae Novi ac Veteris Testamenti)* ir *Apokalipsės komentaras (Expositio in Apocalipsim)*, Fjoretis išaukštino *Spiritus Sanctus* epochą ir joje veikiančią Šventąją Dvasią bei Amžinąją Evangeliją. Be to,

šiuose traktatuose jis kritikuoja dvasininkų ištaigingą gyvenimą, prabangų Bažnyčios liturginį stilių, nepagaili aštraus žodžio ir Petruį Lombardui, teigdamas, kad sentencijų meistro Trejybės aiškiniamas veda prie ketvirtojo prado, t.y. beasmenės dieviškos esybės, buvimo.

Bažnyčia kritikavo Fjoriečio koncepciją apie *Spiritus Sanctus* epochą, tvirtindama, kad jis pažemino Dievo ir Sūnaus veikimą bei pažeidė dogmą apie trijų dieviškųjų asmenų lygybę. Fjoretis, gindamas savo įsitikinimus, teigė, kad jo koncepcija yra paremta šv. Augustino mokymu apie žmogaus viltį bei siekį išsigelbėti ir tobulėti Dievo karalystėje. Kaip pastebi Jurijus Zenko, „tai, kas Augustino buvo užslėpta ir iki galo nepasakyta, Jokimui įgavo logiškai užbaigtas ir skaičiumi patikrintas formas“⁵.

Bažnyčios kritika joakimistinėms tendencijoms neatslūgo net ir po Fjoriečio mirties. 1215 m. Laterano IV Susirinkimas pasmerkė Fjoriečio Trejybės koncepciją. Nežiūrint pasmerkimo, jo idėjos buvo populiarios tarp pranciškonų spiritualų ir ypač jos sustiprėjo XIII a. viduryje, kadangi artėjo 1260 m., kuriuos Fjoretis išpranašavo kaip naujos eros, t.y. Kristaus karalystės, pradžia. Pranciškonams spiritualams, pasak Fjoriečio, pavesta misija – inauguruoti naują erą, kuri visus žmones suvienys krikščioniškame atsidavime ir neturto dvasioje.

Paryžiaus universiteto Menų fakulteto dėstytojai, veikiami joakimistinių idėjų, diskutavo apie asketizmą, *neturtą dvasioje*, hilemorfinę sielos struktūrą, proto sėklą, intelektualinę emanaciją ir kt. Šios diskusijos sudėtingais dvasinių konfliktų laikais subrandino talentingą ir unikalios mąstantį pranciškoną spiritualą Olivietį.

SPIRITUALAS PETRAS OLIVIETIS

Olivietis, dėstydamas Narbonos provincijoje, Monpelje pranciškonų studijų namuose, tvirtino, kad Aristotelio mokymas apie turtus ir žmogišką laimę yra Antikristo paklydimų šaltinis, atvirai pasisakė prieš mokymą apie Dievo Motinos Nekaltą Prasidėjimą, kvietė vykdyti visus Evangelijos reikalavimus ir gyventi *neturto dvasioje*. Jo skelbiamos idėjos buvo patrauklios jauniems pranciškonams, ir apie Olivietį netrukus susitelkė gausus vienminčių bei sekėjų būrys.

Garsas apie Olivietį greitai pasklido už provincijos ribų, o tai nepatiko pranciškonų ordino generolui Jeronimui d'Askoli (it. Girolamo d'Ascoli 1227–1292), būsimajam popiežiui Mikalojui IV. Nepatenkintas Oliviečio veikla ir jo populiarumu, ordino generolas 1270 m. sušaukė komisiją, kuri turėjo įvertinti jo darbus ir skelbiamas idėjas. Komisijai atlikus pavestą užduotį, d'Askoli reikalavimu Olivietis buvo priverstas sudeginti savo rankraščius, kadangi tokiu poelgiu buvo siekiama patvirtinti jo vienuolišką nuolankumą.

Tuo metu, interpretuojant *evangeliškojo neturto* doktriną, ordine kilo konfliktas tarp radikaliųjų ir nuosaikiųjų jos šalininkų. Konflikto priežastys buvo siejamos su popiežiaus Mikalojaus III (it. Giovano Gaetano Orsini, 1216–1280) ruošiamą bule *Exiit qui seminat*, kuri turėjo reglamentuoti pranciškonų (Mažesniųjų brolių) ordino gyvenimo taisykles. Ruošiant bulę, popiežius įpareigojo Olivietį parengti traktatą apie *neturtą dvasioje*, remiantis šv. Pranciškaus Asyžiečio (lot. Franciscus Assisiensis, it. Francesco d'Assisi, 1181/2–1226) nuostatomis. Evangelinis Oliviečio purizmas, kaip pastebi

Jose Antonio Merino, skatino naujai „įvertinti modernėjančio pranciškonizmo silpnybes ir kritikuoti aistringai mylimos Bažnyčios trūkumus“⁶.

Savo traktatuose ir komentaruose Olivietis gvildeno pranciškonų ordino materialinio ir dvasinio gyvenimo aspektus, tvirtindamas, kad yra ignoruojami šv. Pranciškaus Asyžiečio idealai. Traktate *Brolio Arno XXXVII teiginių pasmerkimas* Olivietis kritikavo pranciškonų ordino Provanso provincijos provincijolą, todėl 1282 m. Strasbūre vykusio ordino generalinė kapitula pareikalavo, kad Olivietis pristatytų peržiūrai ne tik visus savo rankraščius, bet ir juodraščius. Nors tuo metu jam buvo vos 35 metai, jis jau buvo parengęs daug filosofinių ir teologinių traktatų, kuriuose ikūnijo mesianistinę Dievo, pasaulio, žmogaus ir istorijos idėją.

Generalinė kapitula Olivietį kaltino, kad jis „kritikavo Ordino vadovybę, nukrypimus nuo paprastumo dvasios ir pranciškonų dalyvavimą aukštuosiuose visuomenės ir Bažnyčios sluoksniuose“⁷. Ordino generolas 1283 m. sudarė specialią pranciškonų komisiją iš keturių Paryžiaus magistrų ir trijų bakaulaurų, kuri turėjo išanalizuoti Oliviečio pažiūras. Pats Olivietis savo pažiūras apibūdino kaip šv. Pranciškaus vizijos ir dvasingumo interpretaciją.

Komisijos nariai parengė dokumentą, vadinamą *Septynių antspaudų laišku*, kuriame 22 Oliviečio teiginiams priešpriešino ortodoksines formuluotes ir 34 smerktinų teiginių sąrašą. Abu šie dokumentai buvo išplatinti visuose Provanso provincijos ordino vienuolynuose su įsakymu, kad vienuoliai su jais susipažintų. Netru-

kus Avinjone buvo sušaukta Provincijos kapitula, kurioje pareikalauta, kad Olivietis viešai atsisakytų savo klaidingų pažiūrų. Kapituloje Olivietis atsisakė smerktinų teiginių ir kai kuriems iš jų pateikęs komentarus, be to, paprašė leidimo susitikti su Paryžiaus komisijos nariais, kad galėtų jiems pasiaiškinti. Tokio leidimo jis negavo. Iš Oliviečio buvo konfiskuoti visi jo rankraščiai ir pasmerkimo dokumentai, o jis pats – išsiųstas į netoli Avinjono esantį Nimes vienuolyną.

Nimes vienuolyne Olivietis nenurimo. Praėjus dvejiems metams, jis išsirūpino pasmerkimo dokumentų kopijas ir parašė traktatą *Apologija*. Traktate jis pagrindė savo pažiūras ir korektiškai apgynė jam pateiktus septynių komisijos narių smerktinus teiginius, veltui tikėdamasis, kad bus pakviestas susitikti su jais⁸. Traktatas dar labiau užrūstino jo priešininką, Provanso provincijolą brolių Arną. 1285 m. Milane vykusioje ordino Generalinėje kapituloje provincijolas Arnas Olivietį apkaltino sektos, kuri skaldė ordiną ir vedė jo brolius į paklydimus, įkūrimu. Ordino generolo nurodymu Kapitula priėmė nutarimą surinkti visus Oliviečio veikalus ir uždraudė juos platininti bei skaityti⁹.

Po dviejų metų, išrinkus ordino generolu jo mokslo draugą Matą iš Akvaspartos, Olivietis buvo reabilituotas ir pasiųstas į Florenciją, pranciškonų Santa Kročės studijų namus, mokyti teologijos¹⁰. Manoma, kad tuo metu jo paskaitų klausėsi Dantė Alighieri (1265–1321). Geranoriškai jo atžvilgiu nusiteikęs naujas ordino generolas Raimundas Gotfrydas (lot. Raymundus Gaufredi, angl. Raymond Geoffroy, ?–1310) 1289 m. Olivietį grąžino į Narbonos vienuolyną, kuriame

jis gyveno iki mirties ir dėstė Monpelje studijų namuose.

Paskutinį gyvenimo dešimtmetį Olivietis intensyviai dirbo, nekreipdamas dėmesio į tai, jog neretai buvo „jis tarp savų laikomas svetimu, nesuprastu arba auka. Todėl visi jo raštai parašyti kaip prieštaraujancio ir dvasiškai pasišventusio žmogaus iššūkis“¹¹. Aptardamas suverenią pontifiko valdžią, jis vienas pirmųjų iškėlė idėją apie popiežiaus neklaidingumo dogmą

1295 m. Olivietis buvo pakviestas dalyvauti Paryžiaus Generalinėje kapituloje, kurioje, išdėstęs *neturto dvasioje* koncepciją, susilaukė palankaus vertinimo. 1297 m. parašė egzegetinį komentarą Apokalipsei *Lectura super Apocalipsim*, atskleisdamas prieštaravimus tarp *dvasinės ir kūniškos* Bažnyčios. Rengdamas komentarą, jis rėmėsi puikaus dialektiko, garsaus mistiko ir kontempliacijų teoretiko Ričardo Senviktoriečio (lot. Ricardus de Sancto Victore, 1110–1173) traktatais, ypač apibūdinamas pirmuosius penkis *Ecclesia Spirituality* laikotarpius. Nikolajus Gavriušinas pabrėžė, kad „Oliviečio teologinės pažiūros apie būties ir dieviškųjų asmenų santykį tampa galutinai suprantamos tik šiame [Ričardo Senviktoriečio] kontekste“¹². 1326 m. šį darbą popiežius Jonas XXII (lot. Johannes XXII, pranc. Jacques Duèse, ~1249–1334) viešai pasmerkė.

Olivietis mirė 1298 m. kovo 14 d. Narbonos vienuolyne. Mirties patale jis pranešė broliams, kad studijų laikotarpiu Paryžiuje jam buvo apsireiškęs Kristus. Apsireiškimo metu Dievo Sūnus jam suteikė pažinimo galią, todėl visi jo darbai paženklinti Evangelijos šviesa.

Oliviečio kriptą prie pagrindinio vienuolyno bažnyčios altoriaus tapo nuola-

tine piligrimų susibūrimo vieta, o mirties metinių dieną jo garbei kardinolas aukodavo šv. Mišias gausiam ne tik dvasininkų, bet ir pasauliečių būriui. Nors Oliviečio asmenybės kultas vis labiau stiprėjo ir buvo tikimasi, kad jis taps šventuoju, tačiau prieš jį augo ir opozicija. 1299 m. Lijone vykusioje ordino generalinėje kapituloje Olivietis vėl buvo smerkiamas. Ordino generolas Jonas Morrovalle (pranc. Jean Minio de Morrovalle, ~1250–1312) išsiuntinėjo vienuolijoms raštą, kuriame antrą kartą reikalauta surinkti ir pasmerkti visus Oliviečio veikalus bei nubausti tuos, kurie atsisako gražinti jo rankraščius ir sustabdyti *Petro Oliviečio brolių draugijos*, pavadintos sekta, veiklą¹³.

Spiritualai, ieškodami užtarimo, kreipėsi į popiežių Bonifacijų VIII, tuo dar labiau užsitraukdami didesnę nemalonę ir buvo apkaltinti, kad garbino nekanonizuotą Olivietį. Tokie kaltinimai tik stiprino Oliviečio kultą, gerbėjams jis tapo apokalipsine figūra, o jo mokymas, kaip Šv. Dvasios įkvėptas, pasak jų, turėtų būti pripažintas tikėjimo dogma.

Kaltinimai nesiliovė, ir 1309 m. popiežius Klemensas V (pranc. Raymond Bertrand de Got, 1264–1314) paskyrė kardinolų komisiją, kuri turėjo galutinai išspręsti visus ginčus. 1311 m. pranciškonų (Mažesniųjų brolių) ordino generalinis prokuratorius Raimundas Fronsakietis (it. Raymond de Fronsac) ir buvęs prokuratorius Bonogracijus Bergamietis (it. Bonograzia de Bergamo, ?–1343)¹⁴ parengė dokumentą, kuriame pateikė Oliviečio smerktinų teiginių sąrašas, norėdami įrodyti, kad spiritualai skleidžia erezijas.

Šiuos išpuolius atrėmė Oliviečio šalininkas, Toskanos spiritualų lyderis Ubertino Kazalietis (it. Ubertino Casale, 1259–

1330), teigdamas, kad daugelį deklaruotų Oliviečio teiginių Bažnyčia pripažino, o tikroji susidorojimo priežastis – *neturto dvasioje* doktrina¹⁵. Ginčui išspręsti buvo sudaryta trijų asmenų komisija, kuri iš esmės pritarė Oliviečio koncepcijai, tačiau jai abejonių sukėlė tik trys teiginiai.

Komisijos sprendimas netenkino konservatyviai nusiteikusių Bažnyčios lyderių, todėl aistros Oliviečio atžvilgiu nerimo. Naujai buvo sušaukta septynių narių komisija, kurios nuomonė išsiskyrė su pirmos komisijos pateiktomis išvadomis. Įvertinęs abiejų komisijų verdiktus, popiežius 1312 m. Vienos Susirinkime paskelbė bulę *Fidei catholicae fundamento*, kurioje, neminint Oliviečio vardo, buvo pasmerkti tik trys jo teiginiai: apie Kristaus žaizdą šone, kad protingoji siela tėra kūno forma tik savo jausmine dalimi ir kad Dievo malonė ir dorybės neperteikiamos vaikams krikšto metu.

Vienos Susirinkimas nepateikė galutinės išvados apie spiritualų propaguojamas idėjas, todėl dar labiau sustiprėjo diskusijos *dvasinės* ir *kūniškos* Bažnyčios, *Ecclesia Spiritualis*, evangeliškojo neturto, formų pliuralizmo, autodeterminacijos ir kt. klausimais. Į šias diskusijas buvo įsijungęs ir Egidijus Romietis, kuris anksčiau popiežiaus Bonifaco VIII pageidavimu buvo išstudijavęs spiritualų idėjas, ir Vienos Susirinkimui, paprašytas Mažųjų brolių ordino prefekto, parašė traktatą *Petro Oliviečio klaidos*. Vienos Susirinkimo eiga patvirtino dar neblėstantį Oliviečio populiarumą.

Vis dėlto, prabėgus keturiolikai metų, Oliviečio komentaras Apokalipsei *Lectura super Apocalipsim* buvo pasmerktas, kriptą Narbonos vienuolyno bažnyčioje sugriauta, o jo palaikai sunaikinti.

EGIDIJUS ROMIETIS – PETRO OLIVIEČIO KRITIKAS

Gavriušino pastebėjimu, Romiečio traktate Oliviečio smerktini teiginiai „padalinti į 24 tezes, tačiau turinio požiūriu jų iš esmės mažiau. Pirmosios dvi skiriamos vienai temai – žaizda Kristaus šone (Jn 19, 34); pradedant trečiaja imtinai iki tryliktos, gvildenami įvairūs triadologijos aspektai, santykis būties ir asmenų; keturiolika paskirta santuokos slėpiniui; penkiolika – kūno ir protingos sielos sąjungai; šešiolika, aštuoniolika ir iš dalies dvidešimt ketvirta (apie mirusiųjų laidojimo apeigas kaip gailėstingumą) – *neturtui dvasioje*; septyniolika, devyniolika, dvidešimt antra ir dvidešimt trečia – Dievo malonei ir dorybėms; joms iš esmės artima ir dvidešimt pirmoji – apie vaikų krikštijimą“¹⁶.

Laikydamasis augustinės hilemorfizmo sampratos, Olivietis teigė, kad vienoje substancijoje koegzistuoja įvairios formos, o siela, kaip dvasinę substanciją, sudaro trys formos. Oliviečio formų pliuralizmo koncepcija veda prie dieviškos *esse* individuacijos suvokimo.

Romietis prie smerktinų teiginių priskiria Oliviečio tezė, kad „dieviškoji esatis negali būti trijų supozicijų esatimi, tik tuo atveju, jeigu esatyje nebus daugybės modusų, o supozicijose – dvigubas (*geminata*) ir trigubas (*triplicata*) dauginimas“¹⁷. Kritikuodamas Oliviečio teiginį, Romietis pabrėžia, kad dieviškoji esatis su Asmenimis nėra tokio paties santykio, kaip giminė su rūšimi. Tokį tvirtinimą Romietis grindžia pavyzdžiu, jog, dauginantis rūšims, daugėja giminės esatis (*natura generis*), t.y. tiek žmogaus, tiek arklio giminė sudaryta ne iš vieno žmogaus ar arklio, bet iš daugybės žmonių

ir arklių, o dieviškieji Asmenys turi vieną ir tą pačią dieviškąją esybę. Priešingas tvirtinimas, kai dieviškoji esatis dvigubinama arba trigubinama, pasak Romiečio, veda prie katalikiško tikėjimo žūties (*venenum*)¹⁸.

Pripažindamas asmens orumą, pranciškoniško gyvenimo pavyzdį Olivietis sieja su *neturto dvasioje* koncepcija, kurioje atskleidžiamas anapusinis žmogaus pašaukimas. Kaip pažymi Ričardas Mikutavičius, „Krikščioniško neturto klausimas yra giliai įtaustas į religinio gyvenimo visumą ir sudaro vieną iš sudėtinių religinio gyvenimo momentų“¹⁹. Oliviečio gyvenamuoju laikotarpiu pranciškoniškos Bažnyčios hierarchinėje struktūroje užėmė aukštas pareigas, ir ordinas tapo klestinčia vienuolija. Pranciškoniškos spiritualai, ištikimi šv. Pranciškaus dvasiai, pradėjo kovą su ordinui vadovaujančiais konventualais dėl evangeliškojo neturto principo nesilaikymo. Olivietis teigė, „kad neturtas dvasioje (*usus pauper*) į (*professione*) evangelinio neturto (*paupertatis evangelice*) įžadus įsilieja betarpiškai ir sugestyviai“²⁰.

Romietis, traktate pateikdamas šią tezė, kaip smerktiną, teigė, jog „reikia sakyti, kad mūsų požiūriu šita tezė kalba apie maisto arba drabužių naudojimą ir apie naudojimą kitų [daiktų], kurių reikalauja kūnas. O būtent, neturėti nuosavų daiktų priklauso neturto įžadui ir įžadams bet kurios vienuolių brolijos (*religionis*); bet neturėti nuosavam naudojimuisi daiktų nėra vienas vienuolis nesiims (*nullus religiosus profiteor*), kadangi be tokio naudojimosi negali gyventi, todėl vienuolis turi naudotis daiktais pagal

neturto dvasioje [principa], t.y. naudotis saikingai (*usum sobrium*)²¹. Išsakyta Romiečio pozicija rodo, kad jis negalėjo pateikti svaresnių argumentų Oliviečio *neturto dvasioje* doktrinos kritikai.

Oliviečio kritika atspindi Bažnyčios

reformos pereinaną etapą, kuris Leono Karsavino apibūdinamas kaip „vidujinė popiežių imperijos antinomija, o su ja sijo ir antra antinomija: religinis Bažnyčios idealas nesutiko su politiniais ir ekonominiais jos siekais“²².

POST SCRIPTUM

Olivietis, kaip savo epochos originalus mąstytojas, atvėrė pranciškonų mokyklai naują etapą. Jo teologinė ir filosofinė koncepcija lėmė Jono Dunso Škoto (lot. Joannes Duns Scotus, 1265–1308) ir Vilhelmo Ockhamo (ang. William of Ockham, ~1300–1349) originalios Dievo, žmo-

gaus ir pasaulio sampratos principus. Jeigu Škotas įtvirtino krikščioniško humanizmo sampratą, teigiančią, kad bendras gyvenimo gėris siejamas su pažinimo procesu, tai Ockhamas žengė tolimesnį žingsnį, siekdamas išlaisvinti Bažnyčią nuo politinės valdžios absoliutizmo.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Jose Antonio Merino. *Pranciškonų filosofijos istorija*. Iš ispanų k. vertė D. Jonkus. – Vilnius: Aidai, 2000, p. 149.
- ² Žr. ten pat, p. 147.
- ³ Žr. Josef Lenzenweger, Peter Stockmeier, Karl Amon, Rudolf Zinnhobler. *Katalikų Bažnyčios istorija*, d. I, p. 359–360.
- ⁴ Jacques Le Goff. *Skaistyklų gimimas*. Iš prancūzų k. vertė J. Skersytė. – Vilnius: Baltos lankos, 2005, p. 103.
- ⁵ Юрий Михайлович Зенько. *Иоахим Флорский. // Антология средневековой мысли. Теология и философия европейского средневековья*. Т. 1. – Санкт-Петербург: РХГИ, 2001, с. 508.
- ⁶ Jose Antonio Merino. *Pranciškonų filosofijos istorija*, p. 150.
- ⁷ Ten pat, p. 147.
- ⁸ Žr. Sylvain Piron. *Franciscan Quodlibeta in Sutherland Studia and at Paris, 1280–1300*. // http://hals-hs.archives-ouvertes.fr/docs/00/08/89/78/PDF/Franciscan_Quodlibeta.pdf, p. 21.
- ⁹ Žr. Николай К. Гаврюшин. *Споры о спиритуалах в Западной Церкви: Эгидий Римский – критик Петра Оливи*. // *Труды Минской духовной академии*, N. 2, 2003, с. 55–99 / <http://www.krotov.info/history/13/3/aegidiy.htm>.
- ¹⁰ Žr. Sylvain Piron. *Franciscan Quodlibeta in Sutherland Studia and at Paris, 1280–1300*, p. 8.

- ¹¹ Jose Antonio Merino. *Pranciškonų filosofijos istorija*, p. 149.
- ¹² Николай К. Гаврюшин. *Споры о спиритуалах в Западной Церкви: Эгидий Римский – критик Петра Оливи*, с. 50.
- ¹³ Žr. ten pat, с. 50.
- ¹⁴ Žr. Sophia Menache. *Clement V*. – Cambridge: The Press Syndicate of the University of Cambridge, 1998, p. 294.
- ¹⁵ Ten pat.
- ¹⁶ Николай К. Гаврюшин. *Споры о спиритуалах в Западной Церкви: Эгидий Римский – критик Петра Оливи*, с. 52.
- ¹⁷ Эгидий Римский. *Ошибки Петра Оливи*. Перевод с латинского Н. К. Гаврюшина. // Николай К. Гаврюшин. *Споры о спиритуалах в Западной Церкви: Эгидий Римский – критик Петра Оливи*, с. 56.
- ¹⁸ Žr. ten pat.
- ¹⁹ Ričardas Mikutavičius. *Krikščioniško „Neturto dvasioje“ samprata Apreiškimo ir proto šviesoje*. // *Logos*, 1991–1992, nr. 4, p. 39.
- ²⁰ Эгидий Римский. *Ошибки Петра Оливи*, с. 69.
- ²¹ Ten pat.
- ²² Leonas Karsavinas. *Europos kultūros istorija*. T. 5, d. 1. – Vilnius: Vaga, 1995, p. 18.